

XALID HÜSEYİNİ

ÇƏRPƏLƏNG
Uçuran

KHALED HOSSEINI

The Kite
Runner

Xalid Hüseyninin bu debüt romanını artıq yeni əsrin baş romanı, müəllifini isə canlı klassik hesab eləyirlər. "Çərpələng uçuran" bu an yaşanan müstəmləkəçilik sonrası yeni müstəmləkəçilik (neokolonial), qloballaşma, mədəniyyətlərarası savaşı, vətəndaş müharibəsi və miqrasiya kimi mövzulara bədii baxış açısı gətirir. Bundan əlavə, müəllif xatirələr, aydınlatma, cinsi əlaqələr kimi qavrayışlara da toxunur. Kitab sözün əsl mənasında dostluq, sədaqət, xəyanət, günahlardan arınma haqqındadır və Xalid Hüseyninin bu incə, canayaxın, ironik və sözün yaxşı mənasında sentimental romanı doymadan və göz çəkmədən baxdıqca baxılan möhtəşəm bir rəsm əsərinə bənzəyir.

Müəllif, əsərin adından da göründüyü kimi, Əfqan uşaqlarının çərpələng uçurmaq əyləncəsini yada salır. Bu yarışlardan birində əsərin qəhrəmanlarından biri – Həzərə (Xəzər) oğlu Həsənin başına dəhşətli hadisə gəlir, o bu hadisəyə dostu bildiyi Əmirin naminə razı olur, ancaq onu kədərləndirmək haqda düşünmür. Həmin dost isə, bu dəhşəti kənardan görür, lakin gizlənib səsini çıxarmır. Bununla da faciə böyüyür, getdikcə davam edir. Öz qorxaqlığından çıldıran Əmir ayılında artıq gec olduğunu düşünür. Haçansa gec olurmu?..

Khaled Hosseini THE KITE RUNNER
Xalid Hüseyni ÇƏRPƏLƏNG UÇURAN
Bakı, "Əli və Nino" Nəşriyyatı, 2024, 448 səh.

Janr: fiction/tarixi roman
Ölçü: 130x200 mm
Cild: yumşaq
Çapa imzalandı: 25.12.2023

İngiliscədən tərcümə edən: Xədicə İsmayıl
Mətn dizaynı: Rahilə Şamilqızı
Qapaq dizaynı: Rafael Qasım
Üz qapağındakı rəsm: Böyükağa Mirzəzadə

"Əli və Nino" Nəşriyyatı
Bakı, Azərbaycan, Z.Tağıyev, 19.
Tel.: (+994 12) 493 04 12
e-mail: info@alinino.az
www.alinino.az

ISBN 978-9952-26-176-9

© "Əli və Nino" Nəşriyyatı, 2024
Copyright © 2003 by TKR Publications, LLC

Bu kitabın Azərbaycan dilinə tərcümə və yayım hüquqları "Əli və Nino" Nəşriyyatına məxsusdur. Kitabın təkrar və hissə-hissə nəşri "Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa ziddir.

BİR

Dekabr, 2001

Bu, 1975-ci ilin soyuq, yağmurlu bir günündə baş verdi. On iki yaşlı oğlanın həyatının dönüş nöqtəsi idi o gün. Mən, indi gördüyünüz insana da həmin gün çevrildim. O anı da xatırlayıram hətta – dağılmış palçıq hasarın yanında çömbəlib, donmuş bulağın sahilindəki dalana gizlicə boylandığım anı. O zamandan çox vaxt keçib, amma həyatdan aldığım dərs budur ki, keçmişin keçəriliyi, keçmiş gömmək barədə deyilənlər yalan imiş. Çünki keçmiş dişiyələ-dırnağıyla yol tapıb, üzə çıxır. İndi geriye baxanda anlayıram ki, əslində son 26 ili elə o kimsəsiz dalana boylanmaqla məşğul olmuşam.

Ötən yay dostum Rəhim Xan Pakistandan zəng elədi. Ora getməyimi xahiş edirdi. Telefon dəstəyi qulağımda mətbəxin ortasında dayanıb, qulaq asır və anlayırdım ki, xəttin o biri başındakı, sadəcə, Rəhim Xan deyil, həm də mənim gizli günahlarla dolu olan keçmişimdi. Dəstəyi asandan sonra Golden Gate Parkının şimal tərəfindəki Sprekels gölünün ətrafına dolandım. Sərin meh günorta günəşinin bərq vurduğu suyun üzərində onlarla oyuncaq qayığı hərəkətə gətirirdi. Sonra başımı yuxarı qaldırdım

və göydə üzən bir cüt çərpələng gördüm. Mavi quyruqlu qırmızı çərpələnglər parkın qərb tərəfindəki ağacların, külək dəyirmanlarının üzərində rəqs edir, indi özümə “ev” saydığım San Fransiskonu yuxarıdan aşağı süzən bir cüt göz kimi o tərəf-bu tərəfə vurnuxurdu. Və birdən-birə beynimdə Həsənin pıçılısını duydum: “Səndən ötrü min yol”. Çərpələng uçuran dovşandodaq Həsən belə deyərdi.

Söyüd ağacının yanındakı skamyada oturdum. Rəhim Xanın dəstəyi asmazdan əvvəl, lap axırda dediyi sözləri düşündüm. *Yenə də yaxşı olmaq imkanı var.* Gözlərimlə qoşa çərpələngləri axtardım. Həsəni, Babanı xatırladım. Əlini, Kabilini. 1975-ci ilin qışı gəlib hər şeyi dəyişənədək orda yaşadığım həyat gözümün önündən keçdi... O qış ki, məni bu günə qoydu.

İKİ

Biz uşaq olanda, Həsənlə atamın evinə gedən yoldakı qovaq ağaclarına dırmaşıb, güzgü parçası ilə pəncərələrə günəş şüasının əksini salar, qonşuları narahat edərdik. Şalvarlarımızın cibləri tut qurusu və qozla dolu, iki uca budağın üstündə üzübüz oturub, yalın ayaqlarımızı aşağı sallardıq. Tut yeyə-yeyə növbə ilə güzgü ilə oynar, gülə-gülə, qaqqıldaya-qaqqıldaya bir birimizə tut atardıq. Həsəni indi də o ağacın üstündə təsəvvür edirəm – yarpaqların arasından süzülüb gələn gün işığı onun demək olar ki, yupyumru çöhrəsində oynayır. Taxtadan yonulmuş Çin kuklalarınınkına bənzər çöhrəsində yastı, geniş pərəkli burnu vardı. Qıyıq, bambuk yarpaqlarına bənzəyən balaca gözləri işıqdan asılı olaraq, qızılı, yaşıl, hətta hərdən firuzəyi rəngə çalırdı. Başının aşağısında yerləşmiş xırdaca qulaqları, sonradan əlavə edilmiş ət parçası kimi üzündən pırtlayıb çıxan çənəsindəki yarığı hələ də gözümün qabağındadır. Və əlbəttə ki, dovşan dodağı. Çinli kukla ustası yorğunluqdan, ya da diqqətsizlikdən ehtiyatsızlıq edib sifətin düz mərkəzindən bıçağını azca sola sürüşdürmüş olsa gərək.

Hərdən ağacın başında oturanda Həsəni dilə tuturdum ki, quşatanına qoz qoyub qonşunun taygöz alman qoyun itinə tolazlasın. Həsən bunu etmək istəmirdi, amma mən xahiş edəndə, əməlli-başlı xahiş edəndə, o yox deməzdi. Həsən mənə heç vaxt yox deməmişdi. Onun quşatan atışı isə ölümcül olardı.

Həsənin atası bizi cinayət başında tutanda hirslənərdi, Əli kimi yumşaq xasiyyətli bir adam nə qədər hirslənə bilərsə, o qədər. O, barmağını silkələyib, bizi ağacdan aşağı salar və nə vaxtsa anasının ona dediyi sözləri təkrarlayardı:

– Şeytan da güzgü ilə işıq salır ki, müsəlmanları ibadətdən yayındırsın. – Sonra da qaşqabaqla oğluna baxıb əlavə edərdi:

– O da bunu edəndə gülür.

– Bəli, Ata, – deyə mızıldayıb, Həsən gözünü aşağı, yalın ayaqlarına dikərdi. Amma heç vaxt məni ələ verməzdi. Deməzdi ki, güzgü də, qonşunun itinə qoz atmaq da həmişə mənim təşəbbüslərlə olub.

Qırmızı kərpicdən hörülmüş, bir ucu dəmirdən işlənmiş darvazaya dirənən maşın yolunun kənarında qovaq ağacları sıralanmışdı. Bu darvaza da yolun atamın imarətinə qədər uzanan hissəsinə açılırdı. İmarət kərpic cığırının solunda, arxa həyəət isə sonunda yerləşirdi.

Hamı razılışırdı ki, Kabilin şimalında yerləşən yeni və zəngin rayonlardan biri olan Vəzir Əkbər Xanda ən gözəl ev atam Babanıdır. Bəlkə də, bütün Kabildə. Qızılgül kolları ilə əhatələnmiş enli yol mərmər döşəməli, böyük pəncərəli geniş bir evə aparırdı. Evdəki dörd hamamın döşəməsi Babanın öz əlləri ilə İsfahanda seçdiyi qarışıq

mozaik lövhələrlə örtülmüşdü. Divarlardan Babanın Kəlküttədən aldığı qızılla işlənmiş qobelenlər, qübbələnmiş tavandan isə büllur çilçiraq asılmışdı.

Yuxarı mərtəbədə mənim yataq otağım, Babanın otağı, eləcə də daim tütün və darçın qoxuyan, “qəlyanxana” hücrəsi – kabinet vardı. Baba və onun dostları Əlinin açdığı süfrədən sonra bu hücrədə qara dəri kreslolara yayxanardılar. Onlar qəlyanlarını doldurar – Baba buna qəlyanı kökəltmək deyərdi – və sevdikləri üç mövzudan biri – siyasət, biznes, yaxud futbolu müzakirə edərdilər. Bəzən mən Babadan onlarla oturmaqçün icazə istəyərdim, amma o qapını gövdəsi ilə bağlayıb:

– Get, – deyərdi. – Görürsən, böyükələr söhbət eləyir. Yeri, kitab oxu.

O qapını bağlayar, mən isə ürəyimdə “niyə o ancaq böyükələrlə söhbətə ayırır vaxtını” deyə-deyə, bağlı qapı arxasında qalardım. Dizlərimi sinəmə sıxıb qapının yanında yerə çökər, beləcə, onların gülüşünə, söhbətinə qu-laq verə-verə bir saat, bəzən iki saat oturdardım.

Aşağıdakı qonaq otağının qövsvarı divarlarında xüsusi sifarişlə düzəlmiş şkafların içində çərçivəyə salınmış ailə şəkilləri var idi: babamla Nadir Şahın 1931-ci ildə, şahın qətlindən iki il əvvəl çəkdirdiyi köhnə, bozarmış şəkildə ikisi də ayaqlarında uzunboğaz çəkmə, çiyinlərində aşırma kəmərlər üzərində tütəng, ovlanmış maralın yanında dayanmışdılar. Bir az aralıda valideynlərimin toy şəklində vardı – Baba öz qara kostyumunda çox şıq görünür, anam isə ağ geyimdə gənc şahzadəyə bənzəyirdi. Şəkillərdən birində Baba və onun ən yaxın dostu, iş ortağı Rəhim Xan bizim evin qarşısında dayanıblar, heç birinin üzündə təbəssüm yoxdur – bu şəkildə yorğun və tutqun görünən

Babanın qucağındakı körpə mənəm. Babanın qucağında olsam da, balaca barmaqlarımın sarıldığı çeçələ barmaq Rəhim Xanındır.

Qövsvarı divarın o başında yemək otağının ortasındakı qırmızı ağacdan düzəlmiş yemək masasının başına rahatca 30 qonaq yerləşə bilərdi. Atamın qeyri-adi qonaqlıqlar şəkərini nəzərə alsaq, demək olar ki, hər həftə masanın ətrafı dolu olurdu. Qonaq otağının bir başındakı hündür mərmər buxarı qış vaxtı həmişə ocağın narıncı işığına boyanardı.

Geniş şüşə sürüşmə qapılar iki akr¹ sahəsi olan arxa həyəətə və sıra-sıra albalı ağacları ilə əhatələnmiş yarımdairəvi meydançaya açılırdı. Baba və Əli həyətin şərq divarı boyunca kiçik tərəvəz bostanı düzəldib, pomidor, nanə, bibər və əslində heç vaxt bar gətirməyən qarğıdalı əkmışdilər. Həsənlə mən ona “Qarımış qarğıdalı divarı” deyirdik. Bağın cənubundakı yapon əzgilinin kölgəsində qulluqçuların evi – Həsənlə atasının yaşadığı balaca, sadə palçıq daxma var idi.

1964-cü ilin qışında, anam məni doğarkən öldükdən bir il sonra Həsən bax elə burda, bu kiçik daxmada dünyaya gəlmişdi.

Malikanədə yaşadığım on səkkiz il ərzində mən Həsənlə Əlinin olduğu tərəfə cəmi bir neçə dəfə ayaq basmışam. Günəş təpələrin arxasında gizləndə və biz oynamaqdan doyanda Həsənlə yollarımız ayrılardı. Mən qızılgül kollarının arası ilə Babanın imarətinə, Həsən isə doğulduğu və bütün ömrünü yaşadığı palçıq daxmaya gedərdi. Bu daxma təmiz, boş bir cüt kerosin lampası ilə

¹ Akr – təqribən 0,4 hektara bərabər sahə ölçü vahidi.

yüngülcə işıqlandırılan yer kimi yadımda qalıb. Otaqda hər divarın dibində bir döşək qoyulmuşdu, onların arasında kənarları köhnəlib süzölmüş əldə toxunma Herat palazının üstündə üç ayaqlı stul, küncdə isə Həsənin şəkil çəkdiyi taxta stol var idi. Çılpaq divarların yeganə bəzəyi üzərində tikişlə “Allahu-Əkbər” sözləri işlənmiş qobelen idi. Baba onu Əli üçün Məşhəd səfərlərindən birində almışdı.

Həsənin anası Sənubər onu 1964-cü ilin soyuq bir qış günü elə bu balaca daxmada doğmuşdu. Mənim anam doğuş zamanı qanaxmadan ölmüş, Həsən isə anasını doğulandan bir həftə keçməmiş itirmişdi. Onun anasız qalmasının səbəbini əfqanların çoxu ölümdən betər sayardı: Sənubər köçəri müğənni və rəqqaslara qoşulub qaçmışdı.

Həsən anası haqqında heç danışmazdı, sanki, o heç zaman mövcud olmayıbmiş. Anasını arzulayıb-arzulamadığı, onun kimə bənzədiyini, harda olduğunu düşünüb-düşünmədiyini məni çox maraqlandırır. Görəsən, o, anası ilə görüşmək istəyirdimi? Mən heç zaman görmədiyim anamın acısını çəkdiyim kimi o da anasının acısını çəkirdimi? Bir gün biz atamın evindən yeni İran filminə baxmaq üçün İstiqlal orta məktəbinin yanındakı hərbi barakların içi ilə Cinema Zeynəb kinoteatrına gedirdik. Baba bizə bu kəsə yolla getməyi qadağan etmişdi, amma həmin gün o, Rəhim xanla birgə Pakistanda idi. Biz barakların ətrafındakı hasarı aşdıq, balaca bulağın üstündən atladıq və köhnə, atılmış tankların toz yığıldığı açıq, çirkli sahəyə gəlib çıxdıq. Tanklardan birinin kölgəsində bir qrup əsgər toplaşmış, siqaret çəkir, kart oynayırdı. Onlardan biri bizi görəndə, yanındakı əsgəri dümsükləyib, Həsəni çağırırdı.

– Ey, oğlan! Mən səni tanıyıram.

Biz onu birinci dəfə idi ki, görürdük. Başı daz qırılmış, cod qara saqqallı, enlikürək kişi idi. Bizə altdan-alt-dan kinayəli təbəssümlə baxması məni qorxutdu. “Yoluna davam elə”, – Həsənə pıçıldadım.

– Eşitmirsən?! Həzara²! Səninlə danışanda üzümə bax! – deyə əsgər çımxırdı.

O, əlindəki siqareti yanındakı oğlana verib, baş və şəhadət barmaqlarından bir dairə düzəltdi. O biri əlinin orta barmağını həmin dairənin içərisinə soxdu, çıxartdı, soxdu, çıxartdı.

– Mən sənin ananı tanıyırdım, bunu bilirdin? Mən onu çox yaxşı tanıyırdım. Elə bu bulağın yanında onu altıma almışdım.

Əsgərlər güldü. Onlardan birindən zingiltiyə bənzəyən səs çıxdı. Mən Həsənə dedim ki, fikir verməsin, yoluna davam etsin.

– Əcəb şirin, dar mamışı vardı, – deyə irişən əsgər, göz vurub, yanındakının əlinə vurdu.

Sonra, qaranlıqda film başlayandan sonra, yanımda Həsənin içini çəkməsini eşitdim. Göz yaşları yanaqlarından aşağı süzülürdü. Oturacağımdan dartıldım, qolumu Həsənin boynuna dolayıb, özümə tərəf çəkdim. O, başını mənim çiynimə qoydu.

– Kiminləsə səhv salmışdı, – pıçıldadım. – O səni başqası ilə səhv salmışdı.

² Həzara – həzaralar, yaxud xəzərlər (və ya xəzərlilər). Əfqanıstanda yaşayan türksoylu köçəri xalq. Məzhəbləri şialikdir.

Deyilənlərə görə, Sənubər qoşulub qaçanda heç kim təəccüblənməyibmiş. Əksinə, Quran hafizi olan Əli özündən on doqquz yaş cavan, gözəl, amma o qədər də yaxşı ad çıxarmayan, haqqında söz-söhbət gəzən Sənubərlə evlənəndə hamının əli üzündə qalmışdı. Əli kimi onun da məzhəbi şiə, milləti həzara idi. Əlinin əmisi qızı olduğundan evlənmələri təbii qarşılmalı idi. Amma bu sadələdiqlərimdən kənarda Əli və Sənubəri birləşdirən çox az cəhət vardı, xarici görünüşləri isə lap fərqli idi. Sənubərin parıldayan yaşıl gözləri və şıltaq üzü, şayiələrə inansaq, saysız-hesabsız kişiləri günaha batırmışdı. Əlinin isə üzünün aşağı hissəsindəki əzələlər anadangəlmə iflic olduğundan o, gülümsəmək qabiliyyətini itirmişdi və daim kədərli siması vardı. Daş sifətli Əlinin xoşbəxt, yaxud məyus olduğunu sezmək çətin olurdu, çünki onun yalnız qıyıq qəhvəyi gözləri təbəssümlə işıqlanar, ya da kədərdən dolardı. Deyirlər ki, gözlər insanın ruhuna açılan pəncərədir. Hisslərini yalnız gözləri ilə ifadə etdiyindən Əli bu deyimin ən bariz misalı idi.

Eşitmişdim ki, Sənubərin cəzbedici yerışı və yırğalanan yanları kişiləri çirkin xəyallara sövq edərmiş. Əlininsə keçirdiyi poliomielit xəstəliyi onun sağ ayağını tamamilə qurutmuş, sümüklə saralmış dəri arasında kağız qalınlığında əzələdən başqa bir şey qoymamışdı. Xatırlayıram, bir gün, səkkiz yaşım olanda Əli məni bir az naan³ almaq üçün bazara aparırdı. Onun arxasınca gedə-gedə yerişini yamsılamağa çalışırdım. Əlinin çöp kimi qurumuş ayağını sallayıb yer süpürürmüş kimi yarım-dairələrlə sürüməsini, hər dəfə həmin ayağını yerə basan-

³ Naan – təndirdə bişən, lavaşdan azacıq qalın çörək.